

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента Лісніченка Дмитра Вікторовича

на дисертацію Здебського Дмитра Володимировича

«АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ

ПОЛІГРАФА ЯК МЕТОДА КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ»

представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 081 «Право»

за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. В умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України, що супроводжується глибокими геополітичними зрушеннями та динамічною трансформацією безпекового середовища, особливої ваги набуває впровадження інноваційних стратегій захисту національних інтересів. Реалізація державної політики щодо інтеграції в європейський та євроатлантичний безпековий простір вимагає докорінного оновлення інструментарію функціонування правоохоронних органів та спеціальних служб через запровадження новітніх методів аналізу великих масивів даних та прогнозування ризиків. У цьому контексті стратегічного значення набуває вдосконалення механізмів кримінального аналізу як системоутворюючого елемента моделі правоохоронної діяльності, керованої аналітичною розвідкою — Intelligence-Led Policing (ILP). Критично важливою умовою ефективності аналітичного циклу є підвищення рівня достовірності вхідної інформації, що зумовлює нагальну потребу в залученні додаткових засобів верифікації, серед яких особливе місце посідає поліграф. Поліграф у дослідженні концептуалізується не лише як технічний засіб, а як міждисциплінарний метод аналізу «ідеальних слідів» — когнітивних маркерів прихованої інформації, що зберігаються у психіці особи, дозволяючи об'єктивізувати її суб'єктивну реальність для потреб безпеки. На тлі зростаючої складності кримінального середовища та інформаційного перенасичення, поліграфологічні дослідження сприяють забезпеченню об'єктивності аналітичних продуктів, трансформуючи «сирі дані» у якісну

аналітичну розвідку (intelligence) для ухвалення управлінських рішень. Вимоги сьогодення обумовлюють необхідність концептуального осмислення місця поліграфа в системі забезпечення публічного порядку, що дозволяє ідентифікувати потенційні ризики та виявити критичні прогалини у правовому регулюванні діяльності сектору безпеки і оборони України. Особливої актуальності проблема набуває з початком повномасштабного вторгнення російських окупаційних військ 24 лютого 2022 року, яке створило безпрецедентні виклики для національної стійкості. Воєнний стан актуалізував потреби в оперативній ідентифікації ворожих агентів, протидії колабораціонізму, виявленні розвідувально-підривної активності та оцінці вербувальної вразливості персоналу, зокрема осіб, які повернулися з полону. У таких випадках застосування поліграфа як інструменту первинного верифікаційного опитування дозволяє забезпечити підвищений рівень контролю достовірності отриманих відомостей та мінімізувати загрози внутрішній безпеці підрозділів. Незважаючи на інтенсифікацію використання поліграфа в окремих правоохоронних структурах, системного адміністративно-правового регулювання його застосування як методу кримінального аналізу досі не сформовано. Наявна нормативна база залишається фрагментарною та обмеженою відомчими інструкціями, що слабо узгоджуються з міжнародними стандартами ASTM, APA та NCCA. У зв'язку з цим постає об'єктивна необхідність у розробці науково обґрунтованих підходів до інтеграції поліграфологічного методу в інформаційно-аналітичну діяльність, вдосконаленні законодавства щодо захисту персональних даних за стандартами GDPR та впровадженні цифрових систем управління доказами (DEMS) у форматі NCCA ASCII, що відповідає міжнародним зобов'язанням України та вимогам сучасної цифрової трансформації.

Про актуальність як теми так і роботи в цілому свідчить і її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до основних положень Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14.09.2020 № 392/2020;

Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023 – 2027 роки, схваленого Указом Президента України від 11.05.2023 № 273/2023; Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2023 року, визначеного постановою Кабінету Міністрів України від 07.09.2011 № 942 та у редакції постанови КМУ від 09.05.2023 № 463; тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки, затвердженої наказом МВС України від 11.06.2020 № 454.

А також, річних планів науково-дослідної діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ на період 2023-2028 років: Пріоритетні напрямки розвитку реформування правоохоронних органів в умовах розгортання демократичних процесів у державі № 0123U103538; Інформаційні технології: сучасний стан, особливості в умовах війни та післявоєнний період № 0123U103748; Психологія особистісного становлення поліцейського в професійній діяльності та період відновленн № 0123U103782.

Річних планів науково-дослідної діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ на період 2024-2029 років: Використання кримінального аналізу в правоохоронній діяльності № 0124U001432.

Річних планів науково-дослідної діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ на період 2025 року: Інформаційні технології: сучасний стан, особливості в умовах війни та післявоєнний період. № 0123U10374.

Річних планів науково-дослідної роботи та дослідно-конструкторської роботи кафедри кримінального аналізу та інформаційних технологій Одеського державного університету внутрішніх справ на період 2025 року: Системний аналіз та прогнозування ризиків; Безпека технічних систем; Кримінальний аналіз.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність. Викладені у роботі наукові положення щодо концептуалізації поліграфа як самостійного методу

кримінального аналізу та обґрунтування його подвійної функціональності (як інструмента оперативної верифікації інформації та стратегічного ресурсу для формування аналітичних баз даних і моделювання ризиків) є ґрунтовними, аргументованими та переконливими.

Досить схвально слід поставитися до сформованої методологічної програми, яку склали загальнонаукові (діалектичний, системного аналізу) та спеціальні (історико-правовий, компаративний, логіко-юридичний, догматичний) методи наукового пізнання, що забезпечило повноту дослідження міждисциплінарної природи поліграфології, логічну побудову концепції інтеграції результатів у цифрові системи управління доказами (DEMS) та практико-орієнтовані результати.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна одержаних у ході дослідження результатів полягає насамперед у тому, що дисертація за своїм характером і змістом є одним із перших в Україні комплексних досліджень щодо адміністративно-правового забезпечення застосування поліграфа як спеціалізованого методу кримінального аналізу. Сформульовані автором висновки за результатами дисертаційного дослідження є важливими для таких наук як адміністративне право та процес, інформаційне право. В дослідженні сформульовано низку наукових положень, висновків і рекомендацій щодо теоретичного осмислення змісту та правового регулювання інтеграції результатів психофізіологічних досліджень у систему інформаційно-аналітичного забезпечення (ІАЗ) діяльності правоохоронних органів.

Аналіз законодавства та дослідження концептуальних положень щодо адміністративно-правових засад використання поліграфа в системі кримінального аналізу містять елементи наукової новизни, серед яких найважливішими, на думку рецензента, є наступні:

- на основі теоретичного осмислення сутності поліграфа вперше обґрунтовано його статус як самостійного методу кримінального аналізу, що забезпечує верифікацію даних на етапі оцінювання інформації (Evaluation) в межах аналітичного циклу;

- вперше визначено та обґрунтовано подвійний функціональний потенціал поліграфа у кримінальному аналізі: як інструмента оперативної оцінки достовірності повідомлених відомостей та як стратегічного джерела формування аналітичних баз даних для моделювання ризиків і профілювання осіб;

- запропоновано створення інституційного утворення «Єдиного державного центру оцінки достовірності інформації», що забезпечуватиме системний підхід до підготовки фахівців, уніфікацію методик тестування та контроль якості досліджень для всього сектору безпеки і оборони України;

- удосконалено методологічні підходи до інтерпретації результатів шляхом впровадження Байєсівського висновку та системи ESS-M, що дозволяє трансформувати суб'єктивний висновок фахівця у статистично верифікований ймовірнісний показник достовірності, інтегрований у цифрові моделі оцінки загроз;

дістала подальшого розвитку концепція цифровізації результатів досліджень через їх інтеграцію в цифрові системи управління доказами (DEMS) та ІКС «Гарт-21» за міжнародним стандартом NCCA ASCII, що забезпечує безперервність аналітичного процесу та збереження даних в умовах правового режиму воєнного стану.

Оцінка змісту дисертації та її оформлення. Дисертація Здебського Дмитра Володимировича «Адміністративно-правові засади застосування поліграфа як метода кримінального аналізу» є завершеною кваліфікаційно працею, характеризується логічним та чітким змістовим наповненням, відповідно до плану, мети та завдань, архітектоніка забезпечує комплексність та системність опрацювання проблематики.

Зміст дисертації відповідає спеціальності 081 «Право».

Дисертація складається із вступу, трьох розділів, що об'єднують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел.

Перший розділ дисертаційного дослідження вирізняється ґрунтовністю, логічною послідовністю викладу та високим рівнем теоретичного опрацювання проблематики. Автор комплексно розкриває генезу поліграфа, його місце та

роль у системі кримінального аналізу, обґрунтовуючи міждисциплінарний характер поліграфологічного методу та його інтеграцію в сучасні аналітичні моделі правоохоронної діяльності, зокрема в парадигму Intelligence-led Policing.

Позитивної оцінки заслуговує широке залучення наукових джерел вітчизняних і зарубіжних авторів, міжнародних стандартів, а також чинних нормативно-правових актів, що забезпечує належний рівень наукової аргументації та свідчить про глибоке опрацювання теми. Автором чітко розмежовано доказове й недоказове використання результатів поліграфологічних досліджень та переконливо обґрунтовано їх управлінську й аналітичну цінність для оперативно-розшукової, розвідувальної та контррозвідувальної діяльності.

Вагомим науковим результатом розділу є формулювання авторських дефініцій поліграфа та поліграфологічного методу в контексті кримінального аналізу, а також визначення їх функцій і місця в аналітичному циклі. Структура розділу є логічною, термінологія — послідовною, а виклад матеріалу — стилістично виваженим і таким, що відповідає вимогам до дисертаційних досліджень.

Загалом розділ створює міцне теоретико-методологічне підґрунтя для подальшого дослідження, має самостійну наукову цінність і відповідає вимогам, що висуваються до робіт на здобуття наукового ступеня.

Другий розділ дисертаційного дослідження присвячено аналізу організаційних аспектів застосування поліграфа як інструменту кримінального аналізу в контексті сектору безпеки і оборони України. Автор систематично розглядає адміністративно-правове забезпечення (підрозділ 2.1), методологічні засади (2.2) та практичне використання поліграфа в умовах правового режиму воєнного стану (2.3), акцентуючи увагу на нормативно-правовому регулюванні, міжнародних стандартах та емпіричних даних.

Сильними сторонами розділу є комплексний підхід до теми: автор інтегрує аналіз українського законодавства (зокрема, законів про оперативно-розшукову діяльність, контррозвідку та розвідку) з порівняльним оглядом міжнародних норм (GDPR, Директива ЄС 2016/680, ЕРПА США), що

забезпечує теоретичну глибину. Емпірична частина, базована на даних з підрозділу сектору безпеки (1571 дослідження за 2022–2025 рр.), доповнена таблицями та діаграмами, демонструє оригінальний внесок у вивчення застосування поліграфа в умовах воєнного стану. Порівняння з досвідом США (звіт DOJ 2006) підкреслює адаптацію методу до українських реалій, а рекомендації щодо цифровізації результатів додають практичної цінності.

Загалом, розділ є добре структурованим з високим потенціалом для подальших досліджень.

У третьому розділі дисертаційного дослідження фокусується на перспективах розвитку поліграфа як інструменту кримінального аналізу в Україні, з акцентом на імплементацію міжнародного досвіду (підрозділ 3.1), удосконалення методологічних підходів (3.2) та застосування в післявоєнному відновленні (3.3). Автор аналізує еволюцію правової бази та практик, переважно на прикладі США, з порівнянням з іншими країнами, та пропонує рекомендації для адаптації в українському контексті.

Сильними сторонами розділу є ґрунтовний огляд судової практики США (прецеденти Frye, Daubert, Miranda тощо), що ілюструє еволюцію стандартів допустимості поліграфологічних даних, та інтеграція з українським законодавством. Практична спрямованість проявляється в пропозиціях щодо створення Єдиного центру оцінки достовірності інформації, стандартизації підготовки фахівців та контролю якості, що додає розділу прикладної цінності. Емпіричний аспект підкріплено аналізом професійної компетентності поліграфологів, з урахуванням факторів самоефективності та міжнародних стандартів (наприклад, APA, ASTM).

Разом з тим, розділ має обмеження: надмірний акцент на американській моделі може недооцінювати європейські практики (наприклад, GDPR чи британську систему пробації), що актуально для євроінтеграції України. Відсутній критичний аналіз потенційних вад поліграфа (наприклад, культурні чи психологічні фактори помилок), а також емпіричні дані з українського контексту, що могло б посилити оригінальність.

Загалом, розділ є логічним продовженням попередніх, з чіткою структурою та стратегічними рекомендаціями.

Теоретична та практична значимість результатів дисертаційного дослідження полягає у тому, що вони можуть бути використані у процесі вдосконалення норм адміністративного права України, законодавства щодо діяльності правоохоронних органів України, та стати підґрунтям подальших наукових досліджень щодо вдосконалення діяльності підрозділів кримінального аналізу.

Повнота викладу наукових положень в опублікованих працях. Основні положення дисертації викладені у 25 наукових працях, із яких: 6 – статті у наукових фахових виданнях України (зокрема 4 – з юридичних наук та 2 – з психологічних наук), 14 – тез доповідей, оприлюднені за результатами участі у міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, 3 – публікації у спеціалізованому виданні з поліграфології та 2 – наукові роботи, подані на конкурси статей (із яких одна здобула перше місце у конкурсі з проблематики регулювання відносин публічної служби). Така кількість, обсяг і зміст друкованих праць повністю відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії і надають автору право публічного захисту дисертації. Основні положення, теоретичні висновки та практичні рекомендації пройшли належну апробацію на численних наукових заходах, що підтверджує високий рівень оцінки результатів дослідження.

Висновки дисертаційного дослідження в **більшій мірі** відповідають поставленим завданням дослідження у межах обраного об'єкта та предмета, є логічним, добре структурованим завершенням дисертації, з чітким науково-практичним внеском у криміналістику, оперативно-розшукову діяльність та поліграфологію в умовах сучасних безпекових викликів України. Вони мають високий потенціал для використання в нормативній роботі та професійній підготовці.

Дисертація виконана українською мовою. Стиль викладення матеріалу – науковий.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій. Обґрунтованість наукових положень роботи та достовірність одержаних результатів підтверджена теоретичною та методологічною обґрунтованістю проведеного дослідження, критичним аналізом та узагальненням значної кількості праць вітчизняних та зарубіжних вчених, аналізу значної кількості матеріалів нормативно-правового, науково-публіцистичного й аналітичного характеру щодо інформаційно-аналітичної діяльності Національної поліції України.

Автор продемонстрував високий рівень володіння інструментарієм наукового пізнання, успішно імплементувавши положення міжнародних стандартів ASTM, APA та NCCA у структуру вітчизняного адміністративного права. У дисертації ґрунтовно досліджено комплекс новітніх проблем, зокрема перехід до цифрового обміну даними у форматі NCCA ASCII та практичне впровадження Мультиноміальної системи оцінки (ESS-M). Такий підхід забезпечує трансформацію ймовірнісного висновку поліграфолога у валідний аналітичний показник із доведеною точністю понад 90%, що є критично важливим для зниження рівня невизначеності при прийнятті управлінських рішень.

Здобувач вміло проводить наукову полеміку, переконливо аргументуючи переваги міжнародно визнаних доказових методик перед суб'єктивними «авторськими» підходами через критерії наукової валідності та відтворюваності даних. Завдяки комплексному використанню діалектичного, системного та компаративного методів аналізу, автору вдалося всебічно дослідити поліграф як метод кримінального аналізу та повністю досягти визначеної мети дослідження.

Відаючи належне кропіткій та якісній роботі дисертанта, високо оцінюючи рівень дослідження, його актуальність та новітність підходів до дослідження обраної проблематики, варто звернути увагу на окремі недоліки, а також положення та висновки, які мають дискусійний характер чи вимагають додаткового обґрунтування під час захисту.

1. Недостатня деталізація адміністративно-правового статусу

пропонованого Центру. Автор обґрунтовує доцільність створення Єдиного державного центру оцінки достовірності інформації. Проте, на думку рецензента, у роботі поза увагою залишився чіткий механізм адміністративного підпорядкування цієї структури та правові гарантії її незалежності від відомчих інтересів суб'єктів сектору безпеки. Це є критично важливим для забезпечення об'єктивності поліграфологічних висновків у межах загальнодержавної аналітичної системи.

2. Необхідність конкретизації процедур «цифрової гігієни» поліграфолога. У роботі приділено значну увагу цифровізації результатів у форматі NCCA ASCII та їх інтеграції в системи DEMS. Водночас, з огляду на існуючі кіберзагрози з боку держави-агресора, дисертанту варто було б надати більш деталізовані рекомендації щодо адміністративної відповідальності за порушення протоколів шифрування та збереження поліграм у єдиній базі даних, що є особливо актуальним для захисту чутливої інформації.

3. Потребує додаткової конкретизації питання правового статусу результатів поліграфологічного дослідження в системі інформаційно-аналітичного забезпечення. Одна з центральних ідей дисертації полягає в тому, що результати поліграфологічних досліджень можуть використовуватись як інструмент оцінки достовірності інформації та як джерело формування аналітичних баз даних. Однак у практичній площині доцільно було б чіткіше розмежувати: чи йдеться про допоміжний аналітичний інструмент, про елемент внутрішньої службової перевірки, про різновид спеціального дослідження, чи про окремий вид відомчої інформації з обмеженим режимом використання. Саме від цього залежить коло суб'єктів доступу, правила зберігання й обробки відповідних даних, а також межі їх використання при прийнятті організаційно-управлінських рішень.

Разом з тим, наведені зауваження та пропозиції у жодному разі не впливають на загальне позитивне враження від роботи, здебільшого носять дискусійний характер і мають бути предметом для публічної дискусії та обговорення під час захисту.

ВИСНОВОК:

Дисертація Здебського Дмитра Володимировича «Адміністративно-правові засади застосування поліграфа як метода кримінального аналізу» є самостійною, комплексною, завершеною працею, що містить нові науково обґрунтовані результати проведеного здобувачкою дослідження, розв'язує важливе наукове завдання, та свідчить про належний рівень оволодіння Гончаруком Олексієм Миколайовичем методологією наукової діяльності.

Дисертація повною мірою відповідає Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим Наказом Міністерства освіти та науки України № 40 від 12.01.2017 року (зі змінами, внесеними наказом Міністерства освіти та науки України № 759 від 31.05.2019 року) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії № 44 від 12 січня 2022 року, а її автор – Здебський Дмитро Володимирович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі права.

РЕЦЕНЗЕНТ:

**Кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
Одеського державного
університету внутрішніх справ**

Дмитро ЛІСНІЧЕНКО